

Vito Hazler

AVTORSKA PREDSTAVITEV DOKTORSKE NALOGE "ZGODOVINSKI RAZVOJ, ANALIZA IN MODEL ETNOLOŠKEGA KONSERVATORSTVA NA SLOVENSKEM"

V spomeniškem varstvu je etnologija organizirano zastopana šele od konca druge svetovne vojne. Najprej so bile njene naloge in vloge omejene zgolj na obravnavanje tako imenovanega ljudskega stavbarstva oziroma etnografskih spomenikov. Z razvojem etnologije v sodobno humanistično vedo se je postopoma spreminjal tudi njen položaj v spomeniški službi. Vse bolj se je uveljavljalo zanimanje za raziskovanje vsakdanjega načina življenja, zato se je razširil tudi predmet varstva z etnološkega zornega kota. To je v marsičem razrahljalo tradicionalna razmerja v delitvi dela med posameznimi strokami v spomeniškem varstvu. Prav etnologija je s svojimi merili prepoznavanja in vrednotenja dediščine vnesla v konservatorstvo nove in sodobne varstvene oblike.

Graščina Jelšingrad pri Šmarju pri Jelšah. V 2. pol. 19. do začetka 20. stol. so bili v gradbeništvu moderni t.i. historični slogi. Tudi mavrski slog je pri nas pustil sledove.

Toda kljub poskusom, da bi si etnologija izborila povsem enakopravno mesto v spomeniškem varstvu, so nekatere "gosposke" stroke potiskale etnologijo v podrejen položaj v večini varstvenih okoljih. Vzrok tega je bila tako imenovana "plastna teorija", na katero so žal pristajali tudi nekateri etnologi. Po tej delitvi kulturnih sestavin je predmet obravnave umetnostne zgodovine zlasti prva (najvišja) kulturna plast, ki ustreza predstavam o pojmovanju kulturne zgodovine, medtem

ko sta srednja in zlasti nižja kulturna plast predmet obravnave etnologije, kar ustreza predstavam o pojmovanju ljudske kulture in ljudskega stavbarstva. Toda nekateri etnologi-konservatorji so se uprli takšnim neznanstvenim delitvam kulturnih sestavin, kar je seveda pustilo določene posledice. Vrsto etnologov so uspeli "ukrotiti" tudi tako, da so jih zaposlili s tako

Polže 1, 2, Sorževa žaga. Veliko lastnikov vestno vzdržuje in obnavlja kulturne spomenike. Lastnik Sorževe domačije, Oton Samec veliko obnovitvenih del postori tudi sam.

imenovanimi "lokacijami", kjer naporega in (žal) "sizifovskega" dela nikoli ne zmanjka. Zato so postali etnologi marsikje "koristno neuporabni" in s tem nemoteči in so se hote ali nehote zatekali v "varne vode" proučevanja in varstva tako imenovanega ljudskega stavbarstva. Seveda se pri tem niso spraševali, kaj vendar pomeni ljudsko stavbarstvo in kakšen je njegov družbeno-zgodovinski okvir. S tem so lahko le nekritično pristajali na zelo tradicionalno in zastarelo delitev dela po tako imenovanih vrsteh spomenikov, ki je še danes bolj ali manj odločujoča v spomeniško-varstveni stroki in v varstvenih prizadevanjih.

Kljub temu so v spomeniškem varstvu delovali etnologo-konservatorji, ki so se uspeli upreti postavljanju na stranski tir in so si izborili lasten strokovni profil ter tudi lastno strokovno avtoriteto. Med drugim so zelo kritično ugotavljali pomanjkanje jasnih metodičnih in metodoloških izhodišč varstva v lastnem strokovnem okolju in v konservatorstvu nasploh. Tudi opredelitev predmeta dela etnologov jim ni bila pogoda, saj ni bila nikoli povsem natanko izbrušena.

Zaradi teh in podobnih problemov etnologije v sodobnem spomeniškem varstvu sem se tudi sam že pred leti spraševal o možnostih izdelave kakovostnih metod dela in metodologij ter o oblikovanju modelnih predlogov varovanja dediščine. Zastavljal sem si tudi vprašanja o možnostih izdelave poenotenih standardov dela in hierarhije dela v spomeniškem varstvu, ki so po mojem mnenju osnova za kakovostno varstvo dediščine. Vse to me je vodilo k oblikovanju predlogov za

izboljšanje konservatorskega dela etnologov.

Pri iskanju rešitev sem se velikokrat oprl na dosedanje spomeniško-varstveno prakso in na dosežke sodobne etnološke vede. V konservatorski literaturi je bilo zlasti v šestdesetih in sedemdesetih letih objavljenih veliko dobrih strokovnih tekstov, ki so mi pomagali pri mojih strokovnih prizadevanjih. Možnosti za večjo uspešnost strokovnega dela etnologov sem namreč videl zlasti v poenotjenju načinov in v izboljšanju kakovosti dela. To bi omogočilo izboljšanje in poenostavitev postopkov na področju dokumentacijskega in fizičnega varstva dediščine, ki je lahko uspešno le, če so strokovne podlage dobre.

Zato sem se pred leti lotil raziskovanja več strokovnih vprašanj s področje etnološkega konservatorstva. Prizadevanja sem združil v konceptu doktorske naloge, ki sem jo zastavil iz treh zornih kotov. Želel sem pojasniti vlogo etnologije v zgodovinskem razvoju spomeniškega varstva, proučiti sem skušal metodologijo, ki je potrebna za kakovostno prepoznavanje, vrednotenje in varstvo dediščine ter skušal na osnovi lastnih konservatorskih izkušenj prikazati vse tiste najbolj pogoste rešitve (modele) dokumentacijskega in fizičnega varstva dediščine, ki so nujne in najbolj pogoste v korpusu varstvenih prizadevanj.

Po posvetovanju z mentorjem, prof. dr. Janezom Bogatajem, se je raziskava usmerila prav v to smer. Kmalu se je izkazalo, da slovenska etnologija potrebuje delo, ki bi na eni strani prispevalo k izboljšanju konservatorskega dela etnologov v spomeniškem varstvu, na drugi strani pa bi omogočalo izboljšanje nekaterih pedagoških postopkov na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo, kjer že od leta 1989 predavajo predmet Etnološko konservatorstvo. Zato je bila naloga že v izhodišču naravnana kot strokovni učbenik, ki naj bi prispeval tudi k razširitvi in uveljavitvi predmeta etnoloških obravnav v spomeniškem varstvu. To namreč še vedno zaostaja za razvojem slovenske etnologije, ki si je prav v zadnjih letih utrdila svoj položaj med humanističnimi vedami, predvsem na veliko aplikativnih strokovnih področjih. Zavedam se, da so v raziskavi navedena varstvena prizadevanja le eden od možnih predlogov uravnarjanja

Žirovnica, Čopova rojstna hiša. Vgrajevanje sodobnih "nasprotij" v historično strukturo spomenika povprečnega obiskovalca o ničemer ne pouči. Kvečjemu le še utrdi njegov brezbrizen odnos do kulturne dediščine.

Hrovača 42, Škrabčeva hiša. Po slabem letu dni fizične obnove so 11. oktobra 1998 odprli za javnost prenovljeno Škrabčevo hišo. Njeno obnovo je v celoti financiral lastnik Janez Škrabec, znani slovenski poslovnež. Konservator-etnolog Hazler in arhitekt Rot sta imela pri svojem delu povsem proste roke. Njuna strokovna navodila so izvajalci del upoštevali v celoti. V muzejskem delu hiše je razstavljenih čez 600 predmetov, ki so jih prvi evidentirali študentje Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo FF v Ljubljani.

etnološkega konservatorstva na Slovenskem. Možnosti je torej več, vendar se ta predlog od ostalih loči po tem, da izhaja iz tradicije dosedanje konservatorske dejavnosti na Slovenskem, ki je bogata, raznolika in na katero smo lahko vsi ponosni. Naloga gradi na načelih postopnega sprejemanja in uvajanja evropskih in svetovnih konservatorskih standardov v domačo spomeniškovarstveno delo. Zato sem se izognil obravnavanju "modernih" varstvenih idej, čemur smo bili priča zlasti v zadnjih desetih letih. Nekateri so namreč skušali v slovensko spomeniško varstvo nekritično vgraditi konservatorsko teorijo in prakso nekaterih evropskih dežel. To je pripeljalo do številnih nespornostim in (žal) tudi do tega, da po skoraj desetih letih samostojnosti v Sloveniji še vedno nimamo sodobnega zakona o varstvu kulturne dediščine, poleg tega pa so enovito varstveno dejavnost ločili pod dve različni ministrstvi.

Kljub temu, da so tudi izsledki tujih varstvenih prizadevanj zelo poučni in zanimivi, jih v raziskavi nisem obravnaval, saj bi se obseg naloge še bolj razširil.

Skomarje 30. Prenovljena Skomarska hiša sprejema obiskovalce od jeseni leta 1996.

Menim, da bo prikaz tujih varstvenih prizadevanj možno predstaviti ob drugih priložnostih. Tokrat sem se skušal osredotočiti predvsem na rezultate domačih varstvenih prizadevanj, pri katerih so se nosilci varstva vedno srečevali s tujimi vzori in izkušnjami in so jih marsikdaj kakovostno prenašali v domačo prakso. Na te pojave sem nekajkrat spomnil v raziskavi, a ob tem opozoril tudi na dejstvo, da slovenski rezultati konservatorskega dela niso nič slabši od podobnih prizadevanj v tujini. Imamo morda le manj tehničnih in operativnih možnosti, medtem ko po strokovnosti bistveno ne zaostajamo za tujino.

Raziskava torej bistveno ne presega okvirov slovenskega konservatorstva. To tudi ni bil namen naloge, saj bi se v nasprotnem primeru razgubil temeljni cilj naloge, predstavitev izvirne konservatorske metodologije, ki je rezultat večletnega preverjanja v praksi in je tudi jedro naloge, okrog katerega se spleto vse druge raziskovalne in varstvene predstavitve konservatorskega dela.

Kljub številnim težavam menim, da je slovensko konservatorstvo na dobri poti, da si ponovno pridobi nekdanji ugled in strokovno avtoriteto. K temu lahko pomemben delež prispevamo tudi etnologi. Že doslej smo opravili vrsto uspešnih varstvenih nalog. Zato ne vidim razlogov, da slovenskega konservatorstva in nacionalne strategije varstva ne bi gradili in sooblikovali skupaj z drugimi, predvsem na naših pozitivnih izkušnjah. Treba bo opraviti le še nekaj dobrih pregledov dosedanjega dela in se upreti "kritičnemu analiziranju". Menim, da se zlasti med mlado konservatorsko generacijo kali vrsta zelo dobrih strokovnjakov, med katerimi je tudi nekaj etnologov. Zato ne vidim razlogov za oznanjanje splošne krize v konservatorstvu, kot skušajo sedanje stanje označiti nekateri "utečeni" kadri. Temu odločno nasprotujem, zato sem pričujoče delo